

УДК 342.95

Борис ЛОГВИНЕНКО

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права і процесу, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, просп. Науки, 26, Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0003-1894-4889

DOI: 10.32782/LST/2024-2-10

Бібліографічний опис статті: Логвиненко, Б. (2024). До проблеми реінтеграції тимчасово окупованих територій України: гуманітарний аспект. *Law. State. Technology*, 2, 53–57. doi: 10.32782/LST/2024-2-10

**ДО ПРОБЛЕМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ:
ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ**

Статтю присвячено проблемі реінтеграції тимчасово окупованих територій України у гуманітарному аспекті. Наголошено, що деокупація та реінтеграція тимчасово окупованих територій України потребує розробки дієвого механізму для його розв'язання. Зазначений механізм має враховувати політичні, правові, соціальні, гуманітарні, економічні та інші аспекти, що є тісно пов'язаними між собою. Звернуто увагу, що гуманітарний аспект реінтеграції тимчасово окупованих територій України має включати різноманітні заходи спрямовані на забезпечення прав і свобод осіб, які проживають на деокупованій території України з метою їхнього повернення та адаптації у суспільство. Зроблено висновок, що при формуванні механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій доцільно виходити із розмежування державоцентристської (деокупація) та людиноцентристської (реінтеграція) складових. До основних напрямків, які мають бути враховані у механізмі реінтеграції в гуманітарному аспекті віднесені: 1) Відновлення та комплексний захист прав людини, починаючи від сприяння у їх реалізації до забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих внаслідок бойових дій; 2) Забезпечення доступності медичної і фармацевтичної допомоги на всіх рівнях, зокрема, відновлення державних програм медичних гарантій, програм реімбурсації лікарських засобів тощо; 3) Надання психосоціальної підтримки постраждалим особам, сприяння у проходженні соціальної та медичної реабілітації; 4) Відновлення соціальної інфраструктури та кадрового потенціалу відповідних інституцій; 5) Трансформація ідеологічних засад та відновлення української ідентичності; 6) Залучення міжнародних організацій для сприяння у реалізації гуманітарної реінтеграції.

Ключові слова: реінтеграція, механізм реінтеграції, тимчасово окуповані території, деокупація, права і свободи людини, права та інтереси, охорона здоров'я, реалізація прав, воєнний стан.

Boris LOGVYENKO

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative Law and Procedure, Dnipro State University of Internal Affairs, 26, Nauki ave., Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0003-1894-4889

DOI: 10.32782/LST/2024-2-10

To cite this article: Logvynenko, B. (2024). Do problemy reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy: humanitarnyi aspekt [To the problem of reintegration of temporarily occupied territories of Ukraine: humanitarian aspect]. *Law. State. Technology*, 2, 53–57. doi: 10.32782/LST/2024-2-10

**TO THE PROBLEM OF REINTEGRATION OF THE TEMPORARILY OCCUPIED
TERRITORIES OF UKRAINE: THE HUMANITARIAN ASPECT**

The article is devoted to the problem of reintegration of the temporarily occupied territories of Ukraine in the humanitarian aspect. It is emphasized that de-occupation and reintegration of the temporarily occupied territories of Ukraine requires the development of an effective mechanism for its solution. This mechanism should take into account political, legal, social, humanitarian, economic and other aspects that are closely interrelated. The author emphasizes that the humanitarian aspect of reintegration of the temporarily occupied territories of Ukraine should include various measures aimed at ensuring the rights and freedoms of persons residing in the de-occupied territory of Ukraine with a view to their return and adaptation to society. The author concludes that when forming a mechanism for reintegration of the temporarily occupied territories, it is advisable to proceed from the distinction between state-centered (de-occupation) and human-centered (reintegration) components. The main areas that should be taken into account in the reintegration mechanism in the humanitarian aspect include: 1) Restoration and comprehensive protection of human rights, ranging from assistance in their realization to ensuring access to justice for victims

of hostilities; 2) Ensuring access to medical and pharmaceutical assistance at all levels, including the restoration of state medical guarantee programs, drug reimbursement programs, etc.; 3) Providing psychosocial support to the affected persons, assistance in social and medical rehabilitation; 4) Restoring social infrastructure and human resources of relevant institutions; 5) Transforming ideological foundations and restoring Ukrainian identity; 6) Involving international organizations to assist in the implementation of humanitarian reintegration.

Key words: reintegration, reintegration mechanism, temporarily occupied territories, de-occupation, human rights and freedoms, rights and interests, health care, realization of rights, martial law.

Постановка проблеми. Воєнний стан, запроваджений в Україні 24 лютого 2022 року став реакцією на повномасштабну збройну агресію, розв'язану Російською Федерацією. У відповідності до потреб воєнного часу, запроваджуються заходи правового режиму воєнного стану, що передбачають тимчасові обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. У правовий та науковий обіг широко увійшли нові поняття: внутрішньо переміщена особа; деокупація; реінтеграція; особа, зникла безвісти за особливих обставин; ідентифікація; посмертне батьківство; збройна агресія; колабораціонізм тощо.

Серед багатьох проблем, які принесла із собою розв'язана проти України агресія, визначальною є проблема анексії частини української території, яка має витoki ще з часів окупації Автономної Республіки Крим і Севастополя у лютому 2014 року. Тут важливо наголосити на тому, що тимчасова окупація частини території України носить складний і багатоаспектний характер, адже стосується не тільки порушення норм міжнародного права, а й несе істотні загрози для населення, яке проживає на цій території, реалізації такими особами прав, свобод та законних інтересів.

Відповідно, питання деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України потребує розробки дієвого механізму для його розв'язання. Зазначений механізм має враховувати політичні, правові, соціальні, гуманітарні, економічні та інші аспекти, що є тісно пов'язаними між собою.

Стан наукової розробки проблеми. Дослідження, присвячені різноманітним аспектам деокупації та реінтеграції українських територій є надзвичайно актуальними і залишатимуться такими до відновлення територіальної цілісності нашої держави. У царині адміністративно-правових досліджень варто виокремити праці Л. Наливайко (Наливайко, 2024: 622–635), К. Семчинського (Семчинський, 2021: 11–15), О. Скобельської (Скобельська, 2023: 94–99), Ю. Присяжнюка та В. Масненка (Присяжнюк, 2023: 259–275) та багато інших. Водночас, триваюче протистояння збройній агресії Російської Федерації обумовлює необхідність консолідації

наукового пошуку у зазначеному напрямку для віднайдення найбільш ефективних шляхів відновлення територіальної цілісності України.

Метою наукової статті є здійснення характеристики реінтеграції тимчасово окупованих територій України у гуманітарному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Слід розпочати із того, що собою являє гуманітарний аспект реінтеграції. Згідно п. 3) ч. 1 ст. 1 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» від 05.11.2015 № 761-VIII, реінтеграція в суспільство є комплексом соціальних, правових, економічних та інших заходів, спрямованих на сприяння адаптації в суспільстві трудових мігрантів і членів їхніх сімей після повернення з держави перебування (Про зовнішню трудову міграцію, 2015).

Про важливість реінтеграції наголошує К. Семчинський, який вказує на те, що ефективна розбудова миру на деокупованих та реінтегрованих територіях передбачає поширення українських культурно-ціннісних домінант, українізацію інформаційно-культурного простору та освітньо-виховної системи (Семчинський, 2021).

Ми підтримуємо тезу про важливість формування культурно-ціннісних пріоритетів, але разом із тим акцентуємо увагу на важливості гуманітарного аспекту механізму реінтеграції у цілому. Пояснюючи власну думку зауважимо, що наведене вище поняття реінтеграції стосується населення – людей, які проживали на тимчасово окупованій території.

З іншого боку, термін деокупація, пов'язується з певною територією. Так, у п. 3) статті 1-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII, деокупацію визначено як комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань Російської Федерації і окупаційної адміністрації Російської Федерації та встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території) (Про забезпечення прав і свобод ..., 2014).

Отже, формуючи механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій доцільно виходити з наведеного вище розмежування державоцентристської (деокупація) та людиноцентристської (реінтеграція) складових.

Погоджуючись з Л. Наливайко тут потрібно акцентувати увагу на тому, що саме права та свободи людини і громадянина є тими фундаментальними цінностями, що забезпечують гідність, автономію та особистісний розвиток суб'єкта. Такі права і свободи повинні бути гарантованими з боку держави як у мирний час, так і в умовах збройного конфлікту (Наливайко, 2024).

Далі, зупинимось на визначенні поняття «гуманітарний», адже відповідно до предмету дослідження ми розглядаємо механізм реінтеграції саме у цьому аспекті. Так, у Багатомовному юридичному словнику-довіднику, під поняттям «гуманізм» розуміється одна з найсуттєвіших, органічно властивих праву якостей (система поведінкових стандартів, за якими члени суспільства мають діяти у відповідних ситуаціях так, щоб їх інтереси узгоджувалися з інтересами та потребами інших людей, держав і громадянськими інтересами) (Багатомовний юридичний словник-довідник, 2012).

Водночас, у Словнику іншомовних соціокультурних термінів, гуманітарний (від лат. *humanitas* – людство, людяність) визначено як такий, що стосується людини та її культури, звернений до людської особистості, її прав та інтересів (Словник іншомовних соціокультурних термінів, 2024).

Відповідно, під гуманітарним аспектом реінтеграції тимчасово окупованих територій України слід розуміти сукупність заходів, спрямованих на забезпечення прав і свобод осіб, які проживають на деокупованій території України з метою їхнього повернення та адаптації у суспільство.

Наприклад, в Указі Президента України від 24.03.2021 № 117/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя», до передумов реінтеграції тимчасово окупованої території віднесені: а) розвиток демократичних інститутів, механізмів забезпечення захисту прав, свобод людини і громадянина; б) розвиток економіки України; в) підвищення ефективності державного управління, зміцнення обороноздатності держави, розбудова оборонно-промислового комплексу; г) підвищення рівня національної стійкості,

запобігання потенційним конфліктам; г) вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб; д) постійна підтримка та розвиток контактів з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території; е) сприяння консолідації українського суспільства, формування патріотичного, державницького світогляду, збереження та розвиток духовно-моральних цінностей Українського народу; є) консолідація міжнародних зусиль з метою сприяння процесу деокупації тимчасово окупованої території; ж) забезпечення реалізації громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, гарантованого Конституцією України права на освіту (Про рішення ради національної безпеки і оборони України, 2021).

Як можна побачити з наведеного переліку, лише окремі із заходів реінтеграції мають людиноцентристське спрямування. Найбільшу цікавість представляє акцент на забезпеченні права на освіту для громадян, які проживають на тимчасово окупованій території. На наше переконання, більш важливим за таких обставин є забезпечення права на охорону здоров'я, адже здоров'я безпосередньо пов'язане із життям – фундаментальним правом та найвищою соціальною цінністю, поряд зі здоров'ям.

У свою чергу, О. Скобельська відмічає, що реінтеграція населення має включати комплекс заходів перехідного періоду, що передбачає правовий захист та відшкодування збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, відновлення сталих економічних, соціальних та культурних зв'язків, адаптацію населення деокупованих територій до мирного життя. До політики реінтеграції фахівчиня включає як гуманітарний, так і інші напрями: 1) встановлення безпечного середовища, відновлення громадської безпеки і правопорядку, свободи пересування, охорони особливо важливих державних об'єктів; 2) допомога у відновленні життєдіяльності населених пунктів та їх інфраструктури; 3) сприяння у наданні гуманітарної допомоги та взаємодія з міжнародними організаціями; 4) допомога у створенні умов для відновлення належного державного управління та подальшого розвитку територіальних громад (Скобельська, 2023).

Ю. Присяжнюк та В. Масненко звертають увагу на складність реінтеграції людей, які тривалий час перебували під тотальним впливом ворожої пропаганди, передовсім імперських історичних наративів. Вчені наголошують, що реабілітаційний процес мисленнєвої деокупації вимагає системних заходів від держави, громадських гуманітарних (міжнародних) органі-

зацій, а також певного часу. Аналіз ментальних аспектів, деякі зміни, пов'язані з прощанням із тоталітарним минулим, видаються авторам можливими лише зі зміною поколінь (Присяжнюк, 2023). Наведений підхід заслуговує на увагу, але поряд із акцентом на складності проблеми, науковці не пропонують конкретних кроків для її вирішення.

Ми підтримуємо домінуючий у науковій спільності підхід про складність і довготривалість процесу реінтеграції тимчасово окупованих територій України, реалізація якого потребує застосування комплексного підходу з обов'язковим урахуванням гуманітарної складової. Остання має включати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту та тимчасової окупації.

До основних напрямків, які мають бути враховані у механізмі реінтеграції в гуманітарному аспекті слід включити наступні: 1) Відновлення та комплексний захист прав людини, починаючи від сприяння у їх реалізації до забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих внаслідок бойових дій; 2) Забезпечення доступності медичної і фармацевтичної допомоги на всіх рівнях, зокрема, відновлення державних програм медичних гарантій, програм реімбурсації лікарських засобів тощо (Логвиненко, 2019); 3) Надання психосоціальної підтримки постраждалим особам, сприяння у про-

ходженні соціальної та медичної реабілітації; 4) Відновлення соціальної інфраструктури та кадрового потенціалу відповідних інституцій (освітніх закладів, закладів охорони здоров'я, культурних установ тощо); 5) Трансформація ідеологічних засад та відновлення української ідентичності (мінімізація ідеологічних протиріч у суспільстві, відновлення довіри до людей, які проживали на тимчасово окупованій території, поміркована політика притягнення до відповідальності колаборантів); 6) Залучення міжнародних організацій для сприяння у реалізації гуманітарної реінтеграції (Організація Об'єднаних Націй, Червоний хрест, Всесвітня організація охорони здоров'я, Організація з безпеки і співробітництва в Європі тощо).

Висновок. Таким чином, гуманітарний аспект реінтеграції тимчасово окупованих територій України має включати різноманітні заходи спрямовані на спрямованих на забезпечення прав і свобод осіб, які проживають на деокупованій території України з метою їхнього повернення та адаптації у суспільство. Зазначений процес є комплексним, складним і довготривалим. Механізм реінтеграції має ґрунтуватися на узгодженні ключових напрямків та суб'єктів їхньої реалізації – органів публічної влади та інституцій громадянського суспільства (Логвиненко, 2023), що дозволить зробити його максимально ефективним і спрямованим на потреби людей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>
2. Семчинський К.В. Уроки Шри-Ланки для України: деокупація, реінтеграція та розбудова миру. *Регіональні студії*. 2021. № 25. С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.25.2>
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
4. Наливайко Л. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2024. № 3(31) С. 622–635. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-622-635](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-622-635).
5. Багатомовний юридичний словник-довідник / І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та ін. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
6. Словник іншомовних соціокультурних термінів. Словники й енциклопедії URL: https://slovnuk.me/dict/social_terms/гуманітарний
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України від 24.03.2021 № 117/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2021#Text>
8. Скобельська О. Р. Шляхи деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій і відновлення довіри населення до держави України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 94–99. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.12>

9. Присяжнюк Ю., Масненко В. Деокупація тимчасово окупованих територій України як наукова проблема та практична модель для реалізації. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія. 2023. № 13/55. С. 259–275. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283187>

10. Lohvynenko B.O., Sezonov V.S., & Frantsuz-Yakovets T.A. Tendencies for the falsification of medicinal products in Ukraine: general analysis and areas of counteraction. *Wiadomosci lekarskie*. 2019. № 72 (12 cz. 2). P. 2478–2483.

11. Логвиненко Б.О. Поняття та загальна характеристика інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. Поняття та загальна характеристика інституційного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 10 (40). С. 603–614. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-603-614](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-603-614)

REFERENCES:

1. Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu (2015). [On external labor migration]: Zakon Ukrainy vid 05.11.2015 № 761-VIII zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> [in Ukrainian].

2. Semchynskyi, K.V. (2021). Uroky Shry-Lanky dlia Ukrainy: deokupatsiia, reintehratsiia ta rozbudova myru [Sri Lanka's lessons for Ukraine: de-occupation, reintegration and peacebuilding]. *Rehionalni studii*, 25, 11–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.25.2> [in Ukrainian].

3. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy (2014). [On Ensuring Civil Rights and Freedoms, and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 15.04.2014 № 1207-VII zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukrainian].

4. Nalyvaiko, L.R. (2024). Konstytutsiini prava i svobody liudyny ta hromadianyna v umovakh voiennoho stanu [Constitutional rights and freedoms of individuals and citizens under the conditions of martial law]. *Zhurnal «Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii»*, 3(31), 622–635. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-622-635](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-622-635) [in Ukrainian].

5. Holubovska, I.O., Shovkovyi, V.M., Lefterova, O.M. ta in. (2012). Bahatomovnyi yurydychnyi slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2012. 543 s. [in Ukrainian].

6. Slovnyk inshomovnykh sotsiokulturnykh terminiv (2024). *Slovnyky y entsyklopedii*. Retrieved from https://slovnyk.me/dict/social_terms/гуманітарний [in Ukrainian].

7. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 11 bereznia 2021 roku "Pro Stratehiiu deokupatsii ta reintehratsii tymchasovo okupovanoi terytorii Avtonomnoi Respubliki Krym ta mista Sevastopolia" (2021) [On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 11, 2021 "On the Strategy for De-occupation and Reintegration of the Temporarily Occupied Territory of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol"]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03.2021 № 117/2021. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2021#Text> [in Ukrainian].

8. Skobelska, Olga (2023). Shliakhy deokupatsii ta reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii i vidnovlennia doviry naselennia do derzhavy Ukraina [Ways of de-occupation and reintegration of temporarily occupied territories and restoring trust of people to the Ukrainian government]. *Nove ukrainske pravo*, 2023, 4, 94–99. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.12>

9. Prysiazhniuk, Y., & Masненко, V. (2023). Deokupatsiia tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy yak naukovaproblema ta praktychna model dlia realizatsii [Deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine as a scientific problem and practical model for implementation]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyknaukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 13/55, 259–275. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283187>

10. Lohvynenko, B.O., Sezonov, V.S., & Frantsuz-Yakovets, T.A. (2019). Tendencies for the falsification of medicinal products in ukraine: general analysis and areas of counteraction. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), 72 (12 cz. 2), 2478–2483.

11. Lohvynenko, B.O. (2023). Poniattia ta zahalna kharakterystyka instytutsiinoho mekhanizmu zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Concept and general characteristics of the institutional mechanism for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons in Ukraine]. *Naukovi perspektyvy*, 10(40), 603–614. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-603-614](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-603-614)